

PRA WO BRZEŻ NI

Artyści i literaci, ludzie techniki i postacie reprezentujące różnorodność dziedzictwa kulturowego Pragi – to nasze propozycje trzech krótkich spacerów po dzielnicy. Każda z tras wiedzie tropami „prawobrzeżnych” przyporządkowanych do jednej kategorii. Mamy nadzieję, że wybrane adresy zainspirują Państwa do wytyczania własnych szlaków. Opisowi tras towarzyszą sylwetki bohaterów oraz skrócone biogramy. Więcej informacji na www.muzeumpragi.pl (Projekt „Prawobrzeżni”).

SPACER 1 - LUDZIE KULTURY

UL. MARKOWSKA 16

JERZY RYSZARD „JURRY” ZIELIŃSKI

(1943-1980) – malarz, poeta, twórca happeningów, jedna z najważniejszych postaci życia artystycznego Warszawy lat 60. i 70. XX w. W latach 70. XX w. mieszkał i tworzył na warszawskiej Pradze. Jego pracownia mieściła się na czwartym piętrze kamienicy na rogu ulic Żąbkowskiej i Markowskiej.

UL. ŻĄBKOWSKA 23/25

KJIEWSKI / KOCUR

– jeden z najważniejszych duetów artystycznych w Polsce przełomu XX i XXI w., który tworzyli **Marek Kijewski** (1955-2007) i **Małgorzata Malinowska** (1959-2016). Artyści mieli swoją pracownię przy ul. Żąbkowskiej 23/25. Ich rzeźby i instalacje znajdują się m.in. w zbiorach Muzeum Narodowego, Muzeum Sztuki Nowoczesnej i Centrum Sztuki Współczesnej w Warszawie oraz w wielu prestiżowych kolekcjach na świecie.

UL. BRZESKA 5

SABINA I WŁADYSŁAW SEBYŁOWIE

Władysław Sebyła (1902-1940) – poeta, związany z grupą literacką „Kwadruga”. Zamordowany przez NKWD w Starobielsku w 1940 r. Jego żoną była **Sabina z Krawczyńskich** (1900-1980) prażanka z urodzenia, autorka wspomnieniowych „Notatek z prawobrzeżnej Warszawy”. Mieszkanie Sebyłów przy ul. Brzeskiej 5 stało się w latach 30. XX w. ogniskiem życia literackiego, odwiedzianym przez znane postacie polskiej kultury (m.in. Gałczyński, Dobrowolski, Flukowski).

UL. TARGOWA 15

JULIUSZ NAGÓRSKI

(1887-1944) – architekt, urbanista i malarz. Był m.in. autorem projektów zagospodarowania przestrzennego brzegów Wisły oraz projektu przygotowania terenu pod planowaną na rok 1943 wystawę światową na Saskiej Kępie. Zaprojektowana i wybudowana na użytek własny kamienica przy ul. Targowej 15, choć utraciła detal elewacji, jest do dziś jedną z najciekawszych architektonicznych realizacji mieszkaniowych na warszawskiej Pradze.

UL. SKOCZYŁASA 13

JAN BOHDAN CHMIELEWSKI

(1927-2014) – artysta rzeźbiarz, profesor warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych, autor pomników, medali, monet i tablic pamiątkowych. Urodzony w Grodnie, przez ponad pięćdziesiąt lat mieszkał i tworzył na warszawskiej Pradze. W jego pracowni przy ul. Skoczylasa 13 powstawały nie tylko warszawskie pomniki Jana Korczaka, czy gen. Marii Wittek, ale też projekt... laski marszałkowskiej.

UL. WILEŃSKA 59

STEFAN „WIECH” WIECHECKI

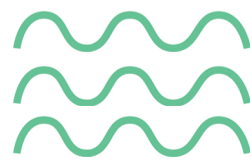
(1896-1979) – pisarz, satyryk, publicysta, dziennikarz. Przez wiele lat mieszkał na prawym brzegu Wisły. Od 1923 r. przy ul. Wileńskiej 59, następnie przy Stalowej 1 i Zygmuntońskiej 14 (ob. Al. Solidarności), a potem na Saskiej Kępie. Tuż po wojnie Wiech występował m.in. w praskim teatryku satyrycznym „Wróblek Warszawski”, miał też wieczory autorskie w zajezdni tramwajowej przy ul. Inżynierskiej. Imieniem Wiecha nazwano park na Targówku, bibliotekę publiczną przy Inżynierskiej 10, a na Stalowej 1 znajduje się pamiątkowa tablica.

UL. STALOWA 2

STANISŁAW GROCHOWIAK

(1934-1976) – poeta, prozaik, dramatopisarz, czołowy twórca pokolenia „Współczesności”. Związany z Instytutem Wydawniczym PAX, a następnie redakcjami „Za i przeciw”, „Współczesność”, „Nowa Kultura”, „Poezja” i „Miesięcznik Literacki”. Po przenosinach w 1955 r. do Warszawy, zamieszkał z rodziną przy ul. Stalowej 2.

UL. ŚWIEŻA 4

MIECZYŚLAW GAJDA

(1931-2017) – aktor filmowy, teatralny i dubbingowy. Do lat 50. XX w. mieszkał w nieistniejącym już drewnianym domu przy ul. Świeżej 4. Ukończył Liceum Ogólnokształcące im. Władysława IV. Był związany z Teatrem Ludowym (1955–1958) i Teatrem Polskim (1958–1972). Jego głosem mówią takie postacie jak Kaczor Daffy czy śmierć Ważniak.

SPACER 2 - INŻYNIEROWIE, RZEMIEŚLICY, PRZEDSIĘBIORCY

UL. RATUŚZOWA 11

JANUSZ GROSZKOWSKI

(1898-1984) – profesor Politechniki Warszawskiej, pionier radiotechniki, wynalazca i uczonec o światowej sławie. Był twórcą Instytutu Tele- i Radiotechnicznego, mającego swą siedzibę przy ul. Ratuszowej 11. Zawdzięczamy mu m.in. uruchomienie pierwszej polskiej stacji telewizyjnej i opracowanie systemów łączności radarowej. W czasie okupacji razem z grupą naukowców rozszyfrował układ sterowania niemieckich pocisków rakietowych V-1 i V-2.

UL. TARGOWA 67

JEŻEWSCY

– księgarze i spotecznicy. Mieszkali w kamienicy przy ul. Targowej 67, gdzie przez wiele lat Syłwina i Zygmunt Jeżewscy prowadzili znaną na Pradze księgarnię oraz sklep z materiałami piśmiennymi i biurowymi. Od 1922 r. działała tu jedna z pierwszych czytelni i wypożyczalni książek. Rodzina Jeżewskich w czasie okupacji była zaangażowana w działalność konspiracyjną. Zygmunt Jeżewski był oficerem AK (ps. „Zyga”), członkami AK i uczestnikami powstania warszawskiego były także jego dzieci: syn Jerzy i córka Helena.

UL. TARGOWA 68

LEONHARDTOWIE

– prowadzili na Pradze jedną z najstarszych w Warszawie wytwórni harmonii. Założycielem firmy był pochodzący z Klingenthal w Saksonii Fryderyk Leonhardt. Od końca XIX wieku aż do końca lat 40. XX w. działało kilka pracowni prowadzonych przez tę rodzinę, a także spowinowaconych z nimi członków rodziny Nabe. Ich adresy to: Targowa 68 (dawniej numer 36), Wileńska 5 i Wileńska 13.

UL. BRZESKA 31

WINCENTY ANDRUSZKIEWICZ

(zm. 1964) – od 1946 r. współwłaściciel słynnej knajpy „W schronie u marynarza” przy ul. Brzeskiej 31, którą prowadził wspólnie z Józefem Bednarskim. Przedwojenny bosman marynarki wojennej, służył m.in. na ORP „Orzeł” i ORP „Gryf”. W czasie okupacji zamieszkał na Pradze. Handlował na Bazarze Różycyńskiego, organizował napady na transporty kolejowe, na zlecenie AK skupował broń i organizował fałszywe dokumenty.

UL. TARGOWA 56

KAROL JULIUSZ MINTER

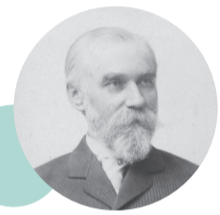
(1812-1892) – przemysłowiec, prowadził założoną przez ojca, Karola Fryderyka, odlewnię wyrobów metalowych. Odlewnia działała w latach 1878-1885 przy ul. Brukowej (ob. Okrzei) 6 i 8. Cezary Skoryna angażował się w działalność charytatywną dla najuboższych, był opiekunem cmentarza cholerycznego i przyczynił się do założenia cmentarza na Bródnie.

UL. KĘPNA 15

EDWARD MANITIUS

– jeden z najwybitniejszych mistrzów zabawkarskich w Polsce, założyciel i właściciel Wytwórni Zabawek i Wyrobów Zdobniczych, przy ul. Kępnej 15. Specjalizował się w projektowaniu i produkcji drewnianych zabawek dydaktycznych i zabawek-opakowań słodyczy. Firma działała od 1926 r. w rodzinnej kamienicy, zbudowanej przez jego ojca Ludwika Manitiusa, inżyniera w fabrykach „Labor” i „Wulkan”.

UL. OKRZEI 31

JULIAN RÓŻYCKI

(1834-1919) – farmaceuta. Był właścicielem dwóch aptek oraz nieruchomości przy ul. Targowej, Żąbkowskiej i Brzeskiej. Prowadził laboratorium chemiczno-farmaceutyczne i wytwórnię sztucznych wód mineralnych. Założył targowisko znane dziś jako Bazar Różycki. Był inicjatorem i udziałowcem kolejki mareckiej. Przyniósł się do budowy w 1868 r. praskiego szpitala oraz do otwarcia na Pradze w 1885 r. gimnazjum męskiego. Pierwsza apteka i dom rodzinny Różyckich znajdowały się pod adresem ul. Brukowa 31 (ob. Okrzei/róg Jagiellońskiej).

UL. KŁOPOTOWSKIEGO 11

HARTWIGOWIE

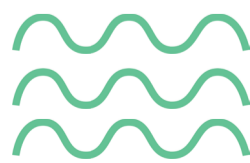
– przemysłowcy, współtwórcy polskiego przemysłu młynarskiego, właściciele Fabryki Maszyn i Kamieni Młyńskich „Łęgiewski, Hartwig i S-ka”, która mieściła się przy dawnej ul. Szerokiej 11 (ob. ul. Kłopotowskiego). Oskar Hartwig (1859-1929) był m.in. członkiem założycielem Praskiego Komitetu Obywatelskiego i Towarzystwa Przyjaciół Pragi, ławnikiem i sędzią asesorem w praskim okręgu Sądu Pokoju, a także czynnym działaczem PPS. Po jego śmierci aż do upaństwowienia zakładu firmą zarządzali synowie.

UL. OLSZOWA 12

TADEUSZ APOLINARZY WENDA

(1868-1948) – inżynier, projektant i budowniczy mostów, linii kolejowych i portów. Zasłynął jako główny projektant i budowniczy portu w Gdyni. Wychował się i mieszkał w domu przy ul. Olszowej 12. Kamienica została zbudowana przez jego ojca, Władysława Wendę, radcę stanu, pracownika kancelarii Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego, a następnie naczelnika Archiwum Akt Dawnych – obywatela Pragi.

UL. OLSZOWA 14

CEZARY SKORYNA

(1840-1903) – przemysłowiec i spotecznik. Właściciel fabryki kamieni młyńskich (jednej z najstarszych w mieście), działającej od 1890 r. przy ul. Olszowej 14, a wcześniej przy ul. Brukowej (ob. Okrzei). Do Skoryny należały też domy przy ul. Panieńskiej 6 i 8. Cezary Skoryna angażował się w działalność charytatywną dla najuboższych, był opiekunem cmentarza cholerycznego i przyczynił się do założenia cmentarza na Bródnie.

SPACER 3 - LUDZIE WIELU KULTUR

UL. ŻĄBKOWSKA 27/31
(ADRES UMOWNY)

SZMUL JAKUBOWICZ ZBYTKOWER

(1727-1801) – kupiec, bankier i dostawca króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Jako dzierżawca, a potem właściciel części Targówka założył osadę, nazwaną Szmulowizną. Handlował zbożem i bydłem, prowadził m.in. folwark, gorzelnię, rzeźnię i garbarnię. Ufundował żydowski cmentarz na Bródnie, bractwo pogrzebowe i synagogę. Jego posiadłość była ważnym ośrodkiem życia społeczności żydowskiej na Pradze. W działaniach aktywnie uczestniczyła żona Szmula - Judyta.

UL. OKRZEI 34

MENACHEM ZIEMBA

(1883-1943) – zwany Menachemem Pragerem lub Gaonem Praskim. Żydowski uczonec, wybitny myśliciel, związany ze środowiskiem chasydów z Góry Kalwarii. W 1901 r. ożenił się z Midl Cederbaum, córką kupca branży metalowej i zamieszkał z żoną przy ul. Brukowej 34 (ob. ul. Okrzei). Po śmierci teścia prowadził tam sklep z wyrobami żelaznymi. W 1935 r. został członkiem rabinatu warszawskiego i przeniósł się na Karmieliką.

UL. OKRZEI 30

JAKUB ZYLBERSZTEJN

(zm. 1942) – rabin praski, pedagog, uczonec. Mieszkał przy ul. Brukowej 30 (ob. ul. Okrzei). Do historii przeszła jego mowa wygłoszona w 1929 r. w praskiej synagodze, podczas manifestacji zorganizowanej po pogromie w Chełmnie. Wysłodony do getta, wrócił na Pragę w grudniu 1940 r., by ratować pozostawione w synagodze zwoje Tory.

UL. OKRZEI 22

O. GRZEGORZ PERADZE

– gruziński uczonec, teolog, duchowny, poliglota, zbieracz pamiątek starogruzińskich, w 1995 r. ogłoszony świętym męczennikiem. Był ważną postacią dla przedwojennej kolonii gruzińskiej w Warszawie. Mieszkał na Pradze przy ul. Brukowej 22 (ob. ul. Okrzei), opiekował się prawosławnymi studentami. Aresztowany przez gestapo, został osadzony na Pawiaku i wywieziony do obozu w Auschwitz, gdzie zginął w grudniu 1942 r. W 2020 roku na ścianie domu, w którym mieszkał, odsłonięto tablicę pamiątkową.

UL. FLORIAŃSKA
(KATEDRA ŚW. FLORIANA) 3

KS. IGNACY KŁOPOTOWSKI

(1866-1931) – w latach 1919-1931 proboszcz parafii Matki Boskiej Loretańskiej przy kościele św. Floriana, wydawca i propagator prasy katolickiej, założyciel zgromadzenia loretańskie, które ma swoją siedzibę przy ul. Kłopotowskiego 18. Dla najbardziej potrzebujących organizował bezpłatne kuchnie, kolonie, świetlice i ochronki. Został beatyfikowany w 2005 r. Jest patronem praskiej ulicy.

AL. SOLIDARNOŚCI
(CERKIEW ŚW. MARII MAGDALENY) 52

KONSTANTY ILDEFONS GAŁCZYŃSKI

(1905-1953) – poeta, 1 czerwca 1930 r. w praskiej cerkwi Świętej Marii Magdaleny Równiej Apostołów poślubił Natalię Awałów. Od 1936 r. do wybuchu wojny mieszkał z żoną w Aninie. Związany z grupą literacką „Kwadruga”, zaprzyjaźniony z Sabiną i Władysławem Sebyłami, w l. 30. XX w. bywał też gościem w ich mieszkaniu przy Brzeskiej 5.

AL. SOLIDARNOŚCI
/ JAGIELLOŃSKA P

FEDOROŃKOWIE

Ks. Szymon Fedorońko (1893-1940) – w l. 30. XX w. naczelny kapelan prawosławny w Wojsku Polskim, urodził się w Czerteżu pod Sanokiem, w rodzinie ukraińskiej. Został zamordowany w Katyniu w 1940 r. Jego trzej synowie, uczniowie Gimnazjum im. króla Władysława IV, zginęli w czasie II wojny światowej. **Aleksander** walczył w 300 Dywizjonie RAF i zginął w czasie lotu bojowego w 1944 r. **Wacław** i **Orest** polegali podczas powstania warszawskiego. W 2008 r. w pobliżu cerkwi św. Marii Magdaleny odsłonięto kamień poświęcony ich pamięci.

UL. RATUŚZOWA 1/3
(ZOO)

ANTONINA I JAN ŻABIŃSCY

Jan Żabiński (1897-1974) – od 1929 r. dyrektor Warszawskiego Ogrodu Zoologicznego. Przez wiele lat dr. Żabińskiego wspierała w pracy żona - Antonina z d. Erdman (1908-1971), opiekunka zwierząt, autorka wspomnień i książek dla dzieci i młodzieży. W czasie okupacji Żabińscy zaangażowali się w akcję ratowania Żydów z warszawskiego getta. W willi na terenie ZOO i innych obiektach dawnego ogrodu znalazło schronienie około trzystu osób. W 1965 r. otrzymali medal Instytutu Yad Vashem „Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata”.

UL. ŚRODKOWA 16

ZYGMUNT SZYMON NISSENBAUM

(1926-2001) – jeden z nielicznych ocalałych z Holocaustu żydowskich mieszkańców Pragi. Był synem Lejba Nissenbauma, przedsiębiorcy budowlanego i właściciela cegielni w Markach. W 1928 r. rodzina przeprowadziła się do domu przy ul. Środkowej 16 na Pradze, gdzie mieszkała do czasu przesiedlenia do getta. Zygmunt Nissenbaum przeżył Treblinkę, Majdanek, Auschwitz, a potem kolejne obozy koncentracyjne i obozy pracy. Po wojnie osiadł w Konstancji. Po pierwszej wizycie w kraju w 1983 r. założył Fundację Rodziny Nissenbaumów, zajmującą się ratowaniem dziedzictwa żydowskiego w Polsce.